

Bakı milyonçuları

davam etdirməsinə şərait yaradıb. Sözüün həqiqi mənasında, bir ziyalı kimi cəmiyyətdə nüfuz qazanıb. Digər mətbu nəşrlərə də qayğı ilə yanaşıb. Onların bir çoxunu maliyyələşdirib. Muxtarov incəsənət xadimlərinin, mədəniyyət işçilərinin maddi ehtiyaclarını qarşılamaqda xəsislik etməyib.

O dövrlərdə Azərbaycan teatr səhnəsinin korifeylərindən olan Hüseyn Ərəblinski vərəm xəstəliyinə tutulub. Vəziyyəti gündən-günə ağırlaşmış. "Sədaye haqq" qəzeti 1913-cü il 21 avqust tarixli nömrəsində bu haqda belə yazıb: "Müsəlman səhnəsinin ən adil, məşhur və köhnə

Muxtarov – diplomsuz neft mühəndisi, unudulmaz xeyriyyəçi

Bakı milyonçularının əksəriyyəti bu məqama fəhləlikdən yüksəliblər. Onlardan biri də Murtuza Muxtarov olub. Onun adı Bakı milyonçuları Hacı Zeynalabdin Tağıyev, Musa Nağıyev və Şəmsi Əsədullaevdən sonra gəlir.

Bakıda neft çıxarılması texnologiyasının inkişafı daha çox onun adı ilə bağlıdır. Heç bir texniki və ali təhsilli olmasa da, həm neft yataqlarının, həm də qazma işlərinin sirrini o dövrdə neft maqnatlarının hamısından yaxşı mənimsəyib. Hər bir sənətin ölçüyə-biçiyə gələn cəhətləri və texnologiyası var. Eynilə hər bir sənətin də fitri istedadla bağlı daxili, sirlə cəhətləri olur. Murtuza Muxtarovun uğurlarında fitri istedadı və işə həssaslıqla yanaşması böyük rol oynayıb. O, diplomsuz neft mühəndisi kimi böyük ad-san qazanıb. Neft sənayesi sahəsində özünün ixtiraları ilə şöhrətlənib.

Murtuza Muxtarova qədər qazma işləri primitiv üsullarla aparılıb. Ona görə də qazma işlərini xüsusi üsulla idarə edən avadanlıqlar quraşdırılıb. Hətta, həmin avadanlıqlara görə, patent də alıb. Onun yaratdığı "Podrat qazma" idarəsi Balaxanı, Suraxanı, Ramanı və Sabunçuda neft quyularının qazılmasında əhəmiyyətli rol oynayıb. Həmin ərazilərdəki neft quyularının çoxu onun idarəsi tərəfindən qazılıb. Bununla yanaşı, Murtuzanın xüsusi neft mədənləri olub. Vaxtilə "Muxtarovka" adlanan ərazidəki əksər neft quyuları Murtuza Muxtarova məxsus olub.

Murtuza Muxtarov 1865-ci ildə Bakının Əmircan kəndində anadan olub. Kiçik yaşlarından özünü zəhmətə alışdırıb. Suvaqçılıq edib, əl arabası ilə neft daşıyıb. İşə, zəhmətə həvəsi onun həyat yolunu düzgün müəyyənləşdirməyə kömək edib. Bu həvəyə parlaq şəkildə uğur qazanmasına səbəb olub. Gərgin, yorulmaz əməyi ilə ucalıb. Milyonçu olub, xeyriyyəçi kimi hörmət-izzət sahibi olub. Onun geniş xeyriyyəçilik fəaliyyəti haqqında bu gün də ictimaiyyət arasında danışılır. O, şəhərdəki çox sayda ictimai binaların, məktəblərin tikintisinə milyonlarla vəsait xərcləyib.

Murtuza Muxtarov xalqın gələcəyini maariflənmədə, təhsildə görüb. Bakı Realni Məktəbinin, Təmirxan-Şura Qadın gimnaziyasının təsisçisi, "Şimali Qafqaz xalqları arasında savadın və texniki biliklərin yayılması" cəmiyyətinin fəxri üzvü kimi də fəaliyyət göstərmiş. Həmçinin Peterburqdakı müsəlman xeyriyyə cəmiyyətinin fəxri üzvü olub. Ali və orta ixtisas məktəblərinin tələbələri üçün 40 təqaüd təsis edib.

O, Qərbi Avropa mədəniyyətinə pərəstiş edirdi. Cəmiyyətdə xurafata qarşı mübarizə aparıb. Elə bu məqsədlə də Bakıda çoxlu məktəblər tikdirib. Əhməd bəy Ağayev rəhbəri olduğu "Tərəqqi" qəzetini nəşr etdirib, "İrşad" mətbəsinə vəsait xərcləyib. Əhməd bəy Ağayev İstanbula köçdükdən sonra da Murtuza Muxtarov qəzetin fəaliyyətini

artistlərindən biri – Ərəblinskiyə cavab olaraq ümumsəhnə artistlərinin, səhnə həvəskarlarının gözü qabağında şam kimi əriyib getməkdədir".

Xeyirxah və mehriban bir insan olan Murtuza Muxtarov böyük aktyor və rejissorla bağlı bu xəbərə biganə qalmayıb. O, xəstə artistin halına acıyaraq, ona maddi yardım edib. Müalicə olunmaq üçün Abastumana göndərmiş. Hüseyn Ərəblinski müalicə olunub qayıtdıqdan sonra "Bakı" qəzeti vasitəsilə ona öz minnətdarlığını belə bildirib: "Cənab redaktor! İcazə verin sizin qəzet vasitəsilə, xəstə artistin halına acıyaraq, pozulmuş səhhətimi düzəltmək üçün 700 manat pul vermiş və habelə sonrakı xərcləri də öz üzərinə götürmüş böyük ürək sahibi cənab Murtuza Muxtarova öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Bununla bağlı mən də, mənim ailəm də dərin təşəkkürümüzü bildiririk".

Murtuza Muxtarovun incəsənət xadimlərinə göstərdiyi qayğı ilə bağlı çox misal çəkmək mümkündür. O, Rusiyanın Saratov şəhərində (burada onun neft məhsulları kontoru vardı) küçədə qaraçıya oxşayan qara saçlı bir qız görüb. Qız şarmankada çalılıb, oxuyurmuş. Qızın səsinə xoşu gəlir. Azərbaycanlı olduğunu biləndən sonra onu konservatoriyaya aparıb. Qızın vokal şöbəsinə daxil olmasına kömək edib. Hətta, sonradan onu övladlığa götürüb. Həmin "qara qız" gələcəkdə məşhur opera artisti kimi tanınan Fatma Muxtarova idi!

Deyirlər ki, Murtuza Muxtarovun həyat və fəaliyyət tarixçəsi baxımlı bir filmin süjeti qədər maraqlıdır. O, Abşeronu gəzib yarımadağın ən gözəl guşəsində özünə bağ evi tikib. İqlim şəraitini nəzərə alaraq, bağ evinə ən münasib yer kimi Mərdəkan seçib. Bu gün həmin bağ evində Dendrologiya İnstitutu fəaliyyət göstərir. O, Bakı milyonçuları arasında öz romantik təbiətli ilə də seçilib. Demək olar ki, Bakının bütün xeyriyyə cəmiyyətlərinin işində yaxından iştirak edib.

Muxtarov neft sənayesində qazandığı nailiyyətlərlə bərabər, digər sahələrdə də böyük uğurlara imza atıb. Paytaxtımızda və Bakı kəndlərində, eləcə də Rusiyanın bir çox böyük şəhərində, Avropanın bəzi ölkələrində bugünkü mühafizə olunub saxlanılan bir çox gözəl binalar onun adı ilə bağlıdır. O cümlədən, Şüvələndə "Mayak", Abşeronda 17 bina, Əmircan kəndində məktəb, Mərdəkanın Pirhəsən adlanan məhəlləsində Axund Mirzə Abu Turabın qəbri üstündə günbəz, Kislovodskda və Rusiyanın başqa şəhərində, İtaliyanın Florensiya şəhərində mövcud olan gözəl, yaraşılıq binalar bu Bakı milyonçusunun şəxsi vəsaiti ilə ərşəyə gəlib.

O, 1908-ci ildə Vladıqafqazda öz vəsaiti hesabına nadir memarlıq nümunəsi sayılan məscid tikdirib. Bu gün də Şimali Qafqazın ən nəhəng məscidlərindəndir. Həmin məscid UNESCO-nun mühafizə olunan tarixi abidələr siyahısına salınıb. Əmircan kəndində inşa etdirdiyi məscid

binası da öz memarlıq quruluşu və əzəməti ilə göz oxşayır. Qeyd etmək lazımdır ki, Muxtarov görkəmli memar Zivər bəy Əhmədboyovu məscidlərin tikintisi işlərinə cəlb edib.

Murtuza Muxtarov 2 dəfə ailə həyatı qurub. Birinci ailəsindən olan qızları vəfat etdikdən sonra o, ayrılıb. İkinci dəfə Vladıqafqazda general Tuqanovun qızı Luiza Tuqanova ilə evlənib. Bu evlilikdən övladı olmayıb. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, Fatma Muxtarovun övladlığa götürüb.

Murtuza Muxtarov təbiətə çox meğrur və əyilməz insan olub. Bütün varlığı ilə haqsızlığa qarşı üsyan edib. Sözü də, əməli də düz olan əsl

vətənpərvər və alicənab insan kimi həyatının sonunda ölümün gözüne də dik baxıb. O, xeyriyyə işləri və əməlləri ilə həmvətənlilərinin qəlbində nəcib toxumlar səpib. Hələ də onun haqqında xoş sözlər danışılır.

...Bakıda Aprel inqilabının ilk günlərində Muxtarovun "Səadət sarayı"ndakı mənzilinə 2 silahlı hərbi basqın edib. Muxtarov onların qarşısından qaçmayıb, əksinə, onlara atəş açmış. Onlardan birini öldürüb, sonuncu gülləni də özünə vurub. Beləliklə, onun həyatı 1920-ci ildə faciəli sonluqla bitib.

HƏZİ HƏSƏNLİ,
şair-publisist